

Ч. II. – С. 3–64. 3. Коцюбинська М. Книга споминів / Михайлина Коцюбинська. – К.: Акта, 2006. – 286 с. 4. Левицький Л. Мемуари / Левицький Л. М. // Краткая литературная энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1967. – Т. 4. – С. 759–762. 5. Николина Н. А. Поэтика русской автобиографической прозы: учебное пособие для вузов / Н. А. Николина. – М.: Флинта, 2002. – 424 с. 6. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту / Оксана Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 65–83. 7. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід / Євген Сверстюк // Блудні сини України. – К.: ТОВА-

риство «Знання» України, 1993. – С. 23–33. 8. Світлична Н. Автобіографія / Надія Світлична // Твори: Автобіографія. Спогоди. Статті. Листи. – Луганськ: Знання, 2006. – 212 с. 9. Тартаковський А. Мемуаристика как феномен культуры / А. Тартаковский // Вопросы литературы. – 1999. – № 1. – С. 35–55. 10. Эйхенбаум Б. М. О прозе. О поэзии: сб. статей / Б. М. Эйхенбаум. – Л.: Худож. лит., 1986. – 456 с. 11. Golaszewska M. Poetyka faktu. Szkic z pogranicza estetyki i teorii literatury / Golaszewska M. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Zakład narodowy imienia Ossolirskich. Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 1984. – 68 s.

Людмила Ковтун

Колористичний концепт топоніму «Червона Русь»

У статті здійснено спробу дослідити особливості функціонування колористичного концепту топоніму Червона Русь. Важливу роль надається у даному контексті розгляду концепції колористичного континууму, при якому зображається рух «за спектром».

An attempt to study the peculiarities of functioning of colour concept of the toponym Red Rus is made in the article. An important role is given in this context to the analysis of the conception of color continuum in which movement is shown «after the spectrum».

Символічна структура часово-просторової моделі світу є невід'ємною складовою розвою історичних та культурних традицій народів. Універсальне осягнення істинності буття через колористичну часово-просторову модель організації світу проявляється в комплексі взаємозв'язків «спільнота-людина-культура». У зв'язку з цим актуалізується проблема концепту спадкоємності колористичної часово-просторової структури, яка задіює топоніми – Червона, Біла та Чорна Русь.

Досить доцільним у цьому контексті можна відзначити уведення Е. Гусерлем поняття «життєвий світ» як виразу відображення реальності в почуттях та уявленнях суб'єкта, що базуються на конкретних смислових образах й формують смислообрази (прасимволи) реальності пізнання світу спільноту. Т. Воропаєва відзначає особливості міфологічної моделі «життєдайного світу» українців, акцентуючи увагу на зауваженні О. Лосєва про дискретність семантичних опозицій, «що характеризують структуру міфологічного простору і часу: 1) характеристики протяжності й тривалості – «скінчений-нескінчений», «дискретний-безперервний»; 2) характеристики структурованості часу – «циклічний-лінійний»; 3) характеристики структурованості простору – «упорядкований-аморфний», «замкнений-розімкнений», «тісний-просторий», «заповнений-порожній»; 4) характеристики орієнтації у просторі – «правий-лівий», «південь-північ», «центр-периферія», «верх-низ», «внутрішній-зовнішній»; 5) характеристики предметного рівня природних координат – «світлий-темний», «день-ніч», «весна-зима», «вогонь-вода», «видимий-невидимий», «небо-земля», «земля-підземне царство»; 6) характеристики духовно-етичного рівня – «добро-зло», «щастя-нещастя», «життя-смерть». Аналіз української міфології та фольклору показує, що власний життєвий простір в уявленнях праукраїнців мав бути скінченим, дискретним, упорядкованим, замкненим, заповненим, внутрішнім, своїм, захищеним, добрим, життєдайним [2, с. 120].

Суттєвим визначається колористичний вимір усвідомлення буття, бо в культурних традиціях «життєвого світу», за М. С. Каганом, домінує «відношення «людина-світ»: «світ, у якому існує і діє людина, є просторово-часовим континуумом, і тому повнота інформації про буття визначає знання того, що проходить у всіх фрагментах обох його вимірах» [Цит. за: 1].

Універсальність колористичного наповнення часово-просторової моделі «життєвого світу» включає ментальні

закономірності організації складних культурних систем, у яких структура просторово-часових вимірів культурних проєкцій визначається поліфункціональністю та постанням нових динамічних смислових культурних потоків у просторово-часовому континуумі.

Отже, філософське осмислення динамічних культурних процесів потребує задіяння колористичного виміру культури, де «триєдина система «суспільство-людина-культура» створює мініатюрну нішу в безкрайньому просторі природи... і три підсистеми цієї системи є не «поєднаними», кожне з яких займає в її просторі чітко локалізоване місце... , а такі підсистеми, які б накладалися одна на одну, пронизують одна одну, протікають одна в одну» [11, с. 45]. Співвідношення «суспільство-людина-культура» є важливим чинником динамічного процесу культуротворення, де невід'ємною рисою постає взаємозв'язок процесів формування світоглядних уявлень.

Існують досить різнобічні підходи до розуміння сутності колористичного виміру часово-просторової організації світу. Певним доробком у контексті розгляду ідеї часово-просторової організації світу є напрацювання: М. С. Кагана, Ю. Гастєва, Э. В. Баркової, А. В. Подосінова, В. Кубійовича, Я. Ісаєвича та ін. Колористичний код організації світу базується на ідеї часово-просторових вимірів як цілісності світу та залученням системи методів, «що мають дискретний характер, з ґносеологічним осмисленням поняття нескінченості та використовуючи це поняття результатами сучасної фізики» [7].

Э. В. Баркова, досліджуючи проблему континууму культурних процесів, відзначає в культурних традиціях наявність внутрішньої детермінації чи самодетермінації те, що «культура самостійно витворює своє буття, увиходячи до культурогенезу, в простір самої себе – усе нові явища та відносини» [1]. Зокрема, дослідниця опирається на вчення О. Шпенглера, який розглядав прасимвол як внутрішню детермінанту, що постійно формує наступні смислообрази культури. Внутрішня детермінанта – це концепція, у якій ментальна та поведінкова подія суб'єкта та спільноти у культурних традиціях не є випадковою, а обумовлена впливом причинних факторів на внутрішні пізнавальні процеси. О. Мильников суттєвим моментом просторової орієнтації визначає образно-логічну колористичну структуру часово-просторової моделі. Т. Воропаєва торкається важливих аспектів світосприйняття часово-просторової моделі, де задіяна колористична система як

«...універсальна картина світу праукраїнців, що є своєрідним «перехрестям різних знаково-символічних систем (арійської, іранської, європейської, індійської, слов'янської, середземноморської)...» [2, с. 119].

У просторовій моделі творення світу в сакральних уявленнях визначальною особливістю поставали колористичні проєкції так званої «рози вітрів», що визначається концепцією колористичного імперативу. Роза вітрів (англ. *wind rose*) – це схема проєкції променів згідно просторової спрямованості в світоглядних колористичних уявленнях. Навколо уявлень так званої «рози вітрів» зосереджували свою увагу Аристотель, Марк Манілій («Астрономіка») та ін. Т. А. Михайлова підкреслює, що «практично в усіх культурах, де є наявною колористична символіка сторін світу, в смислі вираження це закріплюється, звичайно, метафорично або символічно-опосередковано. Так, наприклад, у давньому Римі це втілювалося в зелену, синю, білу та червону «партію» уболівальників у цирку..., у Старому Заповіті використання колористичної символіки проявляються у вигляді масті коней у «Книзі пророка Захарії» (колористична символіка Нового заповіту та аналіз «Одкровення» Йоанна – див. (Подосінов, 2000), у слов'ян – у відповідній топоніміці (Білорусь та ін. (Іванов, 1980))» [13, с. 465].

Згідно аналізу ірландської культурної традиції переліку вітрів за колористичними ознаками Т. А. Михайлова піднімає новітню проблему концепту «континуальності, а не набору опозицій, як це, зокрема, прийнято при описі системи традиційної просторової орієнтації» [13, с. 478]. На основі аналізу дослідники суттєвим моментом просторової орієнтації вважають не визначеність просторової опозиції, а висувають, в першу чергу, конструктивну концепцію новітньої наукової проблематики колористичного континууму, «при якому зображається рух «за спектром» (південна та, відповідно, денна область) і – від сірого до чорного (північна та нічна область). Кольорові переходи будуть відповідати зміні часу доби, яка також, природно, не дискретна, а континуальна. Відтак, на прикладі давньоірландської схеми «кольорових» вітрів особливим образом закодований «пурпуровий» схід, «яскравий, блискучий» полудень, «сіро-синій» захід, що постійно змінюється сірими сутінками, що плавно перетікають до «чорної» півночі, на зміну якої також постійно приходить «тьмянний» світанок. Звідси традиційне визначення південних країн як «полуденних», а північних – як «північних» [13, с. 476].

Важливих аспектів торкається і В. С. Горський щодо так званої «рози вітрів». Вказуючи специфіку уявлень в середньовічній культурі, він зазначає, що «дослідники виділяють так званий «острівний час», вказуючи, що він пов'язаний з абсолютизацією визначеної частки часового процесу як ідеального, епічного світу, абсолютизацією, доведеної до повної автономії та замкнутості епічного телескопічного часу. Загальновідомо, що епічний час руських билин якраз і отожднюється з часом Володимира «Красне сонечко», абсолютистичність та завершеність якого утверджує Іларіон» [7, с. 144].

А. В. Подосінов досліджує колористичну класифікацію за сторонами світу, пов'язану з міфічними істотами, у традиціях слов'ян. Зокрема, він акцентує увагу, що в язичницьких уявленнях «за повідомленням Ф. Река, ідол давньослов'янського божества був створений із змії, птаха, вовка та людини; перші три істоти мали означати три стихії світу – повітряну, водяну та земну» [15, с. 378]. В. В. Іванов та В. Н. Топоров відзначали, що Світовит

наділений колірними характеристиками – білий, чорний та пурпуровий [див.: 9, с. 32].

«М. В. Попович вибудовує наступну гіпотетичну «розу вітрів» – символічну класифікацію сторін світу, направлень, пори доби, сезонів, кольорів та елементів:

	Північ	
	Ліворуч (вниз)	
	Зима	
	Чорне	
	Вода	
Захід		Схід
Назад	Центр	Вперед
Вечір	Верх	Ранок
Осінь	Жовте, золоте	Весна
Біле	Вогонь	Синє (зелене)
Земля		Небо (світло)
	Південь	
	Праворуч (вгору)	
	День	
	Літо	
	Червоне	
	Повітря (вітер)	[15, с. 378].

«Аналіз використання цих назв упродовж багатьох віків привів польського історика В. Маньчака до висновку, що у відповідності до тюркської кольорової символіки сторін світу, яка повинна бути засвоєною на Русі від татаро-монголів..., Біла Русь означала «західну», Чорна Русь – північну, Червона – «південну». Цей розділ став реальністю до моменту виникнення назв в XIV ст.» [17, с. 373].

Наукові напрацювання В. Кубійовича з історичного просторового спрямування торкаються проблематики вживання топоніму Червона Русь для визначення кордонів Галицького князівства, який переважно використовувався у писемних джерелах. «Після 1772 для Червоної Русі офіційною назвою була вживана назва Галичина й Лодомерія, подеколи (в науці й публіцистиці) вживалася й далі назва Червона Русь. ...Деякі польські публіцисти вживали назву Червенська земля» [12, с. 3701].

Я. Д. Ісаєвич у працях «Червенські гради і Червона Русь: чи пов'язані ці топоніми» та «Происхождение названий Червен, Червона Русь» окреслює специфіку функціонування топоніму Червона Русь у історичній протяжності. Зокрема, дослідник означає вихідне положення, що «безпідставні спроби пов'язати назву Червона Русь з Червенськими містами використовували деякі польські історики для того, щоб поширити на всю територію Червоної Русі тенденційні висновки про «неукраїнський характер» Червенських міст. З цією метою в польській публіцистиці 1920–30-х рр. замість Червона Русь писали «Червенська Русь». У кін. XIX – на поч. XX ст. термін «Червона Русь» деякі автори московфільського табору пропагували для штучного протиставлення українців Галичини решті українського народу. В сучасній літературі для позначення південно-західних частини Київської Русі до XIV ст. вживається термін «Галицька земля», «Галицько-Волинська Русь», а починаючи з XIV ст. – «Галичина», «Західна Україна» [10].

Актуалізується проблема дослідження часово-просторової моделі Біла, Червона та Чорна Русь у праці В. В. Іванова [8]. Згідно з його дослідженням, Червона та Чорна Русь вперше зафіксовані у XV ст. н. е. на карті монаха Фра Мауро з відповідними назвами *Rossia bl(i)anca*, *Rossia rossa* и *Rossia negra*. Дослідник ставить питання зв'язку

колірного визначення не за географічним, а за релігійними та політичними значеннями і виявляє наявність опозицій: білий-чорний та білий-червоний у слов'ян, співвіднесених зі сторонами світу.

Окреслюючи специфіку колористичних просторових найменувань, В. Іванов підкреслює, що згідно гіпотези І. Кнобла, червоний (праслов'ян. «красний») у взаємозв'язку із «золотим» від початку татаро-монгольського нашествия і до II пол. XV ст. вказує на зв'язок східних слов'ян, які були полишені в західних землях з константинопольським патріархом як визначення християнського міста (Будапешта, Відня). Іванов окреслює, що І. Кнобл датує географічну схему за колористичними кодами в кінці XIV ст. та середини XVII ст. – область поселення східних слов'ян (Russia alba – Білорусь, Russia nigra – верхів'я Дніпра, Russia rubra зі столицею Львів). Дослідник резюмує, що колористична символіка азійських культурних традицій проникла в східнослов'янські під впливом кочівників Євразії під час переселення народів [8, с. 164].

Досить результативним стало залучення історико-географічного покажчика Станіслава Дарницького в «Описі давньої та нової Польщі» (Краків, 1585 р.) до цього наукового контексту, який «першим у річпосполитській науці здійснив повномасштабну спробу описати і вписати українські землі (Червона Русь – *авт.*) у загальнодержавний контекст» [4, с. 124]. С. Дарницьким першим зафіксовано новий топонім Червона Русь (воєводства Руське, Белзьке та Холмська земля) у розділі «Про кордони давньої Сарматії» як наративний образ з використанням фольклорних джерел, не лише географічного, а й історичного, економічного та культурного виміру топоніму. Л. Войтович, торкаючись важливих аспектів дослідження топоніму Червона Русь, підкреслює, що він мав місце в польській історіографії, але середньовічні джерела його не знали, зокрема, й Густинський літопис, і підкреслює, що «він міг відображати якусь архаїку раннього періоду історії Русі («Червона Русь» – «Північна Русь»)» [5, с. 64].

Іншої наукової думки дотримується А. Пономарьов, який пов'язує назву Чермні (Червенські) землі східних слов'ян зі свідченням Літопису: «Сія земля (Русь) поділялася назвами на Чермну, або Червону Русь, за землею, де вироблялися красильні трави і червець у країні полудневій» [Цит. за: 16, с. 57] і подає свою гіпотезу, пов'язуючи назву Чермної землі з функціями барвників.

На значимості географічного кореляту топонімів (Біла Русь, Червона Русь, Чорна Русь) наголошує А. Рогольов: 1. Назви функціонують декілька століть; 2. Назву використовували як реальний мовний факт різні за етнічною та мовною належністю народи. «Назва Чорна Русь у Верхньому Понемані виникла приблизно в XI–XII ст., після того, як завершилось в основному освоєння району дреговичами, волинянами, частково кривичами» [17, с. 132] і в перекладі із західнобалтського (ятвязького) найменування Кирснловія (Kirsnovia) – «чорна (земля, територія)» [17, с. 133].

На основі наукового узагальнення О. Мильников надає осмислення традиціям історичної, мовної та етноконфесійної спільноти східного слов'янства, яка і породжує уявлення про триєдність Русі (Червона, Біла та Чорна Русь). Зокрема, у науковому доробку дослідник виділяє три частини Давньоруської держави у відповідності з кольоровизначеннями. Зосереджується увага на літописній традиції зі згадками Червенських градах X–XIII ст., Білої, Червоної та Чорної Русі у німецьких, візантійських, литовських джерелах XIV–XV ст. та східних джерелах.

Дослідник відзначає, що «до кінця XVI – поч. XVII ст. семантика кольоровизначень стала набувати державно-правового, політичного спрямування. Аналіз творів німецьких та шведських авторів створює враження, що вони звертали увагу не стільки на географічну привязку до кольору, як це видно у формулі Гваньї-Пашковського, скільки як використання його як наочного способу протиставлення східнослов'янських земель Польсько-Литовської держави землям Московії» [12].

Одним із найважливіших аспектів історичного розвитку держави Київська Русь Т. Воропаєва відзначає особливості зміни етніцизмів Русь, Руська земля, Україна в межах етнічних спільнот і зазначає, що «українці в ході свого історичного розвитку змінили власний етніцизм; зміна етніцизмів найчастіше відбувається саме в межах усталених етнічних спільнот, коли народ знаходиться на порозі націєтворення і шукає найбільш давні й глибинні підстави для своєї національної самоназви, наприклад, білоруси і росіяни, «не маючи глибшого коріння, ніж назва «Русь», змушені були використовувати саме цей екзоетніцизм як базовий для своєї національної самоназви» [2, с. 119].

Т. Воропаєва підкреслює, що у візантійських джерелах фігурує постання держави «Руська земля». «...І саме відносно неї («Руської землі») (як певного центру утворилась відома «руська система координат» – Червона (тобто південна) Русь, Чорна (тобто північна) Русь та Біла (тобто західна) Русь. ...Ця старовинна система кольорової символіки (елементи якої були представлені ще в Геродотовій «Скіфії», де підкреслюється, що саме південне море називається Червоним, що саме найпівнічніші мешканці країни скіфів іменуються «меланхленами» від грец. слова «μέλανος»), спроможна наочно продемонструвати, чому історія не зафіксувала ніякої східної Русі (вона мусила б мати назву «синя Русь»), хоча існувала південна, північна і західна Русь. ...Етніцизм «русь» походить від іранської основи «rauka-/ruk», тобто світлий, блискучий, білий, а також від індоарійської основи «ruksa/rusa», тобто світлий, білий. Таким чином, ми бачимо, що вже саме поняття «Русь» означало «захід» (тобто західну частину індо-іранського світу), а в географії немає поняття «східний захід», що було б еквівалентом «синьої, тобто східної, Русі», хоча є поняття типу «північно-північний захід» тощо. Цей факт підтверджує ще й давня гідронімія і топонімія: 1) сучасне Чорне море у VIII–XI ст. мало назву «Руське море» (від «білий», тобто «західний»), а сучасне Азовське море називалось в часи Київської Русі Суразьким морем (від «синій», тобто «східний»), до того ж ще Геродот писав, що Чорне море знаходиться на захід від Киммерійського Босфору (тобто Керченської протоки) й озера Меотиди (тобто Азовського моря), отже і в уяві Азовське море було «східним», а Чорне (яке у той час мало іншу назву) – західним...» [3, с. 151].

Отже, колористична структура часово-просторової моделі (наприклад, Червона, Біла та Чорна Русь) є невід'ємною складовою розвою культурних традицій народів. У комплексі взаємозв'язків «спільнота-людина-культура» простежується концепт континуальності колористичної часово-просторової моделі, яка задіює топоніми – Червона, Біла та Чорна Русь.

1. Баркова Э. В. Пространственно-временной континуум как форма целостности культуры: к постановке проблемы / Э. В. Баркова [Електронний ресурс] // В диалогі гуманітарного знання. Сборник к 80-летию профессора М. С. Кагана. Сер. «Мыслители», Вып. 4. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С. 165–183. – Режим доступа:

http://www.anthropology.ru/ru/texts/barkova/kagan_14.html. 2. *Воропаєва Т.* Етнонім «Україна» як консолідаційно-згуртувальний концепт: етнолінгвістичний аналіз (до 820-річчя першої згадки топоніму «Україна») / Т. Воропаєва // Українознавство – 2007. Календар-щорічник. – К., 2006. – 240 с. 3. *Воропаєва Т.* Україна: соціор, геосоціор, етносоціор / Тетяна Воропаєва // Україна просторова в концепційному окресленні Степана Рудницького. Монографія / В. Сергійчук, С. Ішук, Я. Олійник та ін. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2003. – С. 142–153. 4. *Вирський Д.* Землі Червоної Русі в «Описі давньої та нової Польщі» С. Сарницького (1585) / Д. Вирський // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. XI–XII. – Дрогобич, 2008. – С. 117–129. 5. *Войтович Л.* Королівство Русі: реальність і міфи / Л. Войтович // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. VII. – Дрогобич, 2003. – 652 с. – С. 63–72. 6. *Гастев Ю.* Континуум / Ю. Гастев // Філософська енциклопедія / [Под ред. В. Ф. Константинова]. – Т. 3. – М.: Советская энциклопедия, 1964. – С. 53–54. 7. *Горський В. С.* Філософские идеи в культуре Киевской Руси / Ю. К. Горский. – К.: Наукова думка, 1998. – 214 с. 8. *Иванов В. В.* Цветовая символика в географических названиях в свете данных типологии (К названию Белоруссии) / В. В. Иванов // Балто-славянские исследования. 1980. – М.: Наука, 1981. – С. 163–177. 9. *Иванов В. В., Топоров В. Н.* Славянские языковые моделирующие семиотические систе-

мы: (Древний период) / В. В. Иванов, В. Н. Топоров. – М.: Наука, 1965. – 246 с. 10. *Исаевич Я.* Червона Русь [Електронний ресурс] / Я. Ісаєвич. – Режим доступу: <http://history.franko.lviv.ua/llch.htm>. 11. *Каган М. С.* Філософія культури / М. С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1996. – 396 с. 12. *Кубійович В.* Червона Русь / В. Кубійович // Енциклопедія українознавства / Гол. ред. проф. д-р В. Кубійович. – Л.: Вид-во «Молоде життя», 2000. – Т. 10. – 4014 с. 13. *Михайлова Т. А.* «Цвета ветров» / Т. А. Михайлова // Слово в перспективе литературной эволюции: к 100-летию М. И. Стеблина. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 463–483. 14. *Мильников А.* Картина славянского мира: взгляд из Восточной Европы [Електронний ресурс] / Олександр Мельников. – Режим доступу: <http://ukrhistory.narod.ru/texts/mylnikov-2.htm>. 15. *Подосинов А. В.* Ex Oriente Lux! Ориентация по странам света в архаических культурах Евразии / А. В. Подосинов. – М.: Языки русской литературы, 1999. – 720 с. 16. *Пономарьов А.* Регіональні барви України й українців / Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Книга перша. – Опішне: Українське народознавство, 1999. – 528 с. 17. *Рогалев А.* Белая Русь и Беларусь (в поисках истоков) / А. Рогалев. – Гомель: Этнопонимия Беларуси, 1994. – 267 с.

Сергій Конча

«Іоакимів літопис» – давня повість про християнізацію Русі

Так званий «Іоакимівський літопис», зафіксований лише викладом історика В. Н. Татищева, складається з двох або трьох частин, написаних в різний час. В статті проводиться думка, що основна частина цього тексту виникла не пізніше початку XI ст., і є не літописом у власному розумінні, а, скоріше, переказом про поширення і затвердження християнства на Русі.

The so-called «Ioachim Chronicle» reproduced in the works of the historian V. N. Tatishchev consists of two or three parts written in different times. The author makes a suggestion that the essential part of the text appeared not earlier than at the beginning of the 11th century and it is not a chronicle by itself but rather a tale on the Christian expansion in Rus.

У травні 1748 року історик Василій Никитич Татищев (1686–1750) отримав від настоятеля Бизюкова монастиря (на Смоленщині) і свого далекого родича Мельхиседека Борщова три зошити й супроводжувального листа. В листі зазначалося, що, відповідно побажанням В. Татищева надсилати йому при можливості стародавні книги й рукописи, настоятель передає для ознайомлення цікавий рукопис, наданий йому збирачем старовини монахом Веніаміном, з проханням невдовзі його повернути [12, с. 107].

В. Татищев так характеризує отриманий матеріал: «Сии тетради видно, что из книги сшитой выняты, по разметке 4, 5 и 6-я, письмо новое, но худое, склад старой смешенной с новым, но самой простой и наречие новгородское» [12, с. 107–108]. Зміст рукопису виявився, однак, надзвичайно цікавим, текст містив розповідь про ранній період давньоруської історії, подаючи факти дещо інакше, ніж численні списки «Повісті минулих літ».

Починався текст такою фразою: «О князех русских старобытных Нестор монах не добре сведом бе, что ся деяло у нас славян во Новеграде, а святитель Иоаким добре сведомый написа...». Подальший виклад виразно поділявся на дві частини: 1) легендарну, що, як відмітив вже сам В. Татищев [12, с. 108] і було підтверджено після нього [10, с. 98–122], була досить грубо зітканою зі свідчень різноманітних античних і ранньосередньовічних джерел, 2) власне історичну («літописну»), що являла собою стислий переказ давньоруської історії від Рюрика до Володимирова охрещення. Завершувався виклад розписом Володимирових дружин і синів, з вказанням до якого міста кожного з них було призначено правителем. Чи не найбільш цікавим місцем рукопису виявилася простора розповідь про охрещення Новгороду, де йшлося про справжнє народне повстання «січу злу» між прибічниками старої віри і загонами воєвод Путяти і Добрині. Не менш інтригуюче виглядало те, що розповідь ведеться нібито від першої особи, з вуст очевидця й учасника подій: «Мы же сто-

яхом на торговой стране, ходихом по торжищам и улицам, учахом люди, елико можахом...» [12, с. 112]. Саме ця обставина а також зазначене напочатку ім'я «святитель Иоаким», підвели В. Татищева до висновку, що прототип тексту, який потрапив до його рук належить першому новгородському архієпископу Іоакиму (990–1030 рр.) і становить, відтак, дорогоцінний зразок найдавнішого «донесторова» руського літописання [12, с. 107].

В. Татищев був певен, що невдовзі йому вдасться познайомитись з таємничим монахом Веніаміном, прояснити походження рукопису і, можливо, самого тексту, тому він повернув рукопис, не зробивши з нього повної копії. Однак невдовзі стало відомо, що Мельхиседек Борщов помер, Веніамін зник (а, можливо, його й зовсім не існувало), зникли й зошити з загадковим текстом. Лишилися тільки зроблені В. Татищевим виписки тих місць «літопису», де розходження з традиційним літописанням («Нестором») виглядали особливо виразно. Історик слушно зауважив, що, не маючи під рукою відповідного «манускрипта», а, отже, не будучи певним у достовірності поданої інформації, він не має права розглядати текст псевдо-Іоакима як повноцінний історичний документ. Тим не менш, вносячи отриманий матеріал на суд читача, В. Татищев включив зроблені ним виписки до вступної частини своєї «Російської історії». Ці виписки й увійшли до історіографічної традиції вивчення Давньої Русі під назвою Іоакимів (Іоакимівський) літопис (далі – ІЛ).

Всупереч переконанню самого В. Татищева в тому, що «полнейшая тех времён история» буде невдовзі віднайдена, нічого подібного на «Іоакимів літопис» знайдено більше не було. Остання обставина, природно, не могла не збільшити сумніви щодо достовірності «Іоакима», що їх висловлював вже сам В. Татищев, а для багатьох вона послугувала вирішальним аргументом для визнання означеного «літопису» цілковитим фантомом, чиеюсь недоу-